

Til
NaturErhvervstyrelsen,
Nyropsgade 30,
1780 København V.

Høringssvar til sagsnr. 15-31020-000003

Høring over udkast til ændringsbekendtgørelser på frøområdet

Udarbejdet af medlemmer i:
Københavns Fødevarerfællesskab,

Simon von Siebenthal
Mikkel Dalhoff
Sandra Villumsen
Tine Dolmer
Jens Hansen

Forord:

Københavns Fødevarerfællesskab er en decentral forening, med en flad demokratisk struktur. Vi, der har skrevet dette høringssvar, mener at det rummer synspunkter der stemmer overens med KBHFF's interesser i forhold til lovgivningen. Men høringssvaret er ikke blevet godkendt af de 2200 aktive medlemmer på en generalforsamling og ej heller enstemmigt af bestyrelsen. Ingen andre end forfatterne skal stå til ansvar for holdningerne der udtrykkes i dette høringssvar.

Støttet af bestyrelsesmedlemmer:

Andreas Lloyd
Anne Mette Espersen

INDLEDNING

I *Københavns Fødevarefællesskab* (også kaldet KBHFF) er vi meget glade for, at §1 i bekendtgørelserne om sædekorn, markfrø og grøntsagsfrø vil blive ændret, så at det bliver lovligt at bytte ucertificerede grøntsagsfrø, markfrø og sædekorn. Vi mener dog, der er behov for yderligere lempelser - særligt i forhold til ændringsbekendtgørelsen om grøntsagsfrø, hvor det ligner at "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grøntsagsfrø (2002/55/EF)" muliggør lempeligere nationale implementeringer af lovgivningen.

I forhold til de interesser vi i KBHFF repræsenterer, og ser os som varetagere af, mener vi, det er et problem, at der i den nye formulering af §1 skelnes skarpt mellem kommerciel og ikke-kommerciel udnyttelse. Vi mener, der er flere artikler i "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grøntsagsfrø (2002/55/EF)" som giver mulighed for en lempeligere dansk lovgivning, end hvad udkastet til ændringsbekendtgørelsen om grøntsagsfrø, med høringsfrist 04.03.2015, lægger op til. Vi mener at det i høj grad er relevant at se på direktivets artikel 47 og 33, samt 1, 2 og 44.

RESUME AF HØRINGSSVARET

Som distributionsnetværk af økologiske grøntsager mellem private forbrugere og mindre økologiske landbrug varetager KBHFF to gruppers interesser: ca. 2200 aktive medlemmer i KBHFF og 27 økologiske landmænd på Fyn og Sjælland¹. Som distributionsnetværk er KBHFF's arbejde flerdelt:

- For det første arbejder vi for at gøre økologiske fødevarer *tilgængelige* - samtidig med, at det er *økonomisk bæredygtigt*, både for avlere og for vores medlemmer.
- For det andet arbejder vi på at *udbrede økologi* til resten af befolkningen.
- For det tredje arbejder KBHFF eksplicit på at *understøtte mindre og lokale økologiske landbrug*. Små landbrug fordi vi ønsker en variation i udvalget af grøntsager, og derfor gerne vil benytte flere landmænd. Lokale landbrug fordi det medfører unødigt CO2-udledning at transportere fødevarer meget langt, fordi der sker en forringelse af fødevarerne på rejsen, og dels fordi transport af landbrugsprodukter fordrer udviklingen af bestemte træk ved landbrugsprodukter, så de kan holde til transporten.
- For det fjerde køber vi økologiske grøntsager på grund af smagskvaliteter og på grund af det sundhedsmæssige aspekt.

I forhold til lovgivningen på frø-området er der to overordnede problemstillinger, hvori KBHFF har interesser:

- *Bevaringsarbejdet* er vigtigt for at bevare en stor variation af kulturplanter, hvorfra nye sorter kan forædles. Således at man har en variation at vælge fra, med forskellige egenskaber, tilpasset forskellige betingelser.
- *Forædlingen* er til stadighed vigtig, sådan at landmændene kan udvikle frø med egenskaber der kan overleve nye sygdomme, nye klimabetingelser og ikke mindst fremavle nye ernæringsmæssige og smagsmæssige egenskaber.

KBHFF er glade for ændringsforslagene i "Høringsudkast til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om grøntsagsfrø", der vil gøre det lovligt for private at bytte og sælge frø som ikke er registrerede på den nationale sortliste.

Men situationen er imidlertid sådan, at det i mange tilfælde også burde være lovligt i kommercielt øjemed. Vi gennemgår derfor i høringssvaret følgende tre argumenter for, hvorfor vi i Danmark bør fortolke direktiverne mere lempeligt end hvad der i dag er tilfældet:

1. Fordi vi i Danmark ikke lever op til de internationale aftaler om biodiversitet, bevaringen af plantegenetisk materiale og generelle ønsker om, at omlægge til et bæredygtigt landbrug.
2. Fordi vi mener, at den danske lovgivning bør operere med en bagatelgrænse, der er baseret på analyser og vurderinger af, hvornår noget bliver et problem, frem for som nu at skære alt over en kam og gøre al produktion af ucertificerede frø i handelsøjemed forbudt.
3. Fordi registreringen af bevaringssorter på den nationale sortliste ikke fungerer. Registret blev oprindeligt etableret for til at sikre produktionen og forsyningen, men - siden hhv. 1992 og

¹ <http://kbhff.dk/grontsager/om-producenterne/>

1994 (jf. Biodiversitetskonventionen² og (EF) Nr. 1467/94 af 20. juni 1994 om bevarelse, beskrivelse, indsamling og udnyttelse af genressourcer i landbruget³) også for at understøtte bevaringsarbejdet i af agrobiodiversiteten i hele EU. Men ingen bevaringssorter er blevet registreret på den danske nationale liste. Dels fordi registreringsafgiften er for høj, og dels fordi kravene om 'oprindelsesregioner' er svært opnåelige.

Overordnet mener vi i KBHFF, at man skal søge de muligheder i EU-lovgivningen, som fremmer muligheden for at etablere økologiske og biodiverse landbrug i Danmark, der aktivt kan indgå i bevaringsarbejdet. Vi mener ikke, at ansvaret for bevaring udelukkende bør påhvile private (ud over genbanker og forskningsinstitutioner), da de i praksis ikke kan løfte hele ansvaret for plantearven. Der er derfor behov for at bevaringsarbejdet kan indgå som en del af det kommercielle marked, hvor det både kan være miljømæssigt bæredygtigt og økonomisk attraktivt. Vores vigtigste argument er her, at 'bevaringssorter' - både certificerede og ucertificerede - skal være en del af udbuddet, en del af det kommercielle marked, fordi bevaringen af dem ikke kun skal påhvile museer, genbanker og private haveejere, men kræver in situ on-farm bevaring i en større skala.

Vores primære problemstilling er derfor, i forhold til den eksisterende lovgivning at pege på en bredere tilgang til og forvaltning af frølovgivningen og samtidigt påvise, at der i direktivet "Handel med grønsagsfrø" er forskellige muligheder for fortolkning af skellet mellem kommerciel og privat produktion, bagatelgrænser, fritagelse fra registrering og åbning for kommercielt salg af frø, der ikke er underlagt DUS-kravene (distinctness, uniformity and stability), som er de kriterier en sort skal leve op til, hvis den skal optages på den fælles europæiske sortsliste (som andet end 'bevaringssort' jf. artikel 4 og 44, stk. 2 og 3 i "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)").

Således at et sammenhængende arbejde med bevaring af vores plantegenetiske arv, variationen i landbrugets produkter kan etableres og blive en del af fødevaremarkedet.

Det skal fremhæves at dele af den danske og europæiske lovgivning står i modsætning til det EU har underskrevet internationalt, hhv. Nagoya-protokollen, ITPGRFA (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) og Biodiversitetskonventionen.

- Nagoya-protokollen handler bl.a. om, hvordan adgangen til genetisk materiale skal fordeles, så biodiversiteten opretholdes, og et fornuftigt forhold mellem mennesker og natur genoprettes.
- ITPGRFA knytter gamle praksisser sammen med landmænds ret til at deltage i vedligeholdesarbejde og udvikling af den genetiske mangfoldighed.

De to internationale aftaler opfordrer bl.a. til en anden praksis inden for blandt andet in situ on-farm bevaring end det den danske "Bekendtgørelse om grønsagsfrø" sætter rammerne for. Den danske lovgivning tillader nemlig ikke udveksling af ucertificerede frø mellem to primærproducenter med henblik på kommerciel udnyttelse. Uniformt strenge regler som denne, som gælder for hele landbruget, gør det i praksis umuligt at leve op til ITPGRFA.

Den danske lovgivning er derfor på nogle punkter mere restriktiv end de europæiske direktiver muliggør. Frem for småjusteringer, så fremsætter vi et konkret forslag om en ny dansk lovgivning på grøntsagsområdet, der følger de retningslinjer for godkendelser af frø, som findes under artikel 47 i

² <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=83039>

³ http://publications.europa.eu/resource/ellar/73e4f420-cc34-419f-b05a-d413ea50fce0.0007.02/DOC_1

bilag I og II i "Rådets direktiv af 13. juni 2002 om handel med grøntsagsfrø", der i vores øjne kan stå alene som de eneste krav, der stilles til små frøproducenter. Formuleringerne i de to bilag finder vi tilstrækkelige for, hvad der er brug for til at støtte mindre landbrug i bevarings- og forædlingsarbejdet således, at frø tilpasses de fremtidige betingelser.

Artikel 47:

"Med forbehold af bestemmelserne i artikel 18 og i bilag I og II berører dette direktiv ikke lovgivningen i de enkelte stater, der begrundes ud fra hensynet til beskyttelse af menneskers og dyrs sundhed og liv eller til bevarelse af planter eller beskyttelse af industriel eller kommerciel ejendomsret"⁴

Der er flere grunde til, med udgangspunkt i artikel 47, samt Bilag I og II, at se bort fra resten af direktivet og i stedet henvise til en ny dansk lovgivning på grøntsagsområdet, eller i det mindste ændre betragteligt på den nuværende danske bekendtgørelse på området. For KBHFF giver klimaproblematikken, som ikke længere betvivles, en rig mulighed, og måske ligefrem en forpligtigelse til at underbygge det arbejde som f.eks. KBHFF laver, samt kun at stille de krav der er formulerede i bilag 1 og 2 i forbindelse med artikel 47 til frøavlere der producerer frø som ikke lever op til DUS-kravene.

Vi henviser til FN's IPCC Synthesis Report SPM, som er en rapport der er udarbejdet på baggrund af 1800 individuelle studier. Rapporten konkluderer forventede gennemsnitlige temperaturstigning på mellem 0,3 til 4,8 grader globalt, relativt i forhold til 1986-2005⁵. Men mellem 2,6 og 4,8 graders temperaturstigninger i år 2081-2100 ved det der kaldes 'high emission scenario'⁶ - som er det scenarie der vil kunne forventes, hvis ikke CO2 udslippet mindskes markant gennem blandt andet ændring af distributionssystemet og fødevarerproduktionen:

"Continued emission of greenhouse gases will cause further warming and long-lasting changes in all components of the climate system, increasing the likelihood of severe, pervasive and irreversible impacts for people and ecosystems. Limiting climate change would require substantial and sustained reductions in greenhouse gas emissions which, together with adaptation, can limit climate change risks."

På landjorden i Danmark vil den gennemsnitlige temperaturstigning blive højere end den generelle gennemsnitlig temperaturstigning,⁷ da temperaturstigningerne på landjorden vil være højere end over havet. Det skal yderligere tages i betænkning, at det ikke blot er temperaturen som stiger, men også vejret som ændrer sig:

"Surface temperature is projected to rise over the 21st century under all assessed emission scenarios. It is very likely that heat waves will occur more often and last longer, and that extreme precipitation events will become more intense and frequent in many regions."⁸

Dette betyder på sigt, at vi har brug for klimatilpassede planter. Planter udvikler sig varieret og forskelligt alt efter omgivelsernes miljø, og har brug for vedvarende at blive sået, plantet og høstet for at tilpasse sig nye forhold. Et plantefrø der lægges i en fryser i Nordisk Genbank i dag og tages ud af

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0055:DA:HTML>

⁵ The increase of global mean surface temperature by the end of the 21st century (2081-2100) relative to 1986-2005 is likely to be 0.3°C-1.7°C under RCP2.6, 1.1°C-2.6°C under RCP4.5, 1.4°C-3.1°C under RCP6.0, and 2.6°C-4.8°C under RCP8.59. p 10 i https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf

⁶ The increase of global mean surface temperature by the end of the 21st century (2081-2100) relative to 1986-2005 is likely to be 0.3°C-1.7°C under RCP2.6, 1.1°C-2.6°C under RCP4.5, 1.4°C-3.1°C under RCP6.0, and 2.6°C-4.8°C under RCP8.59. p 10 i https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf

⁷ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf, p. 14

⁸ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf, p. 10

fryseren i 2115, hvor gennemsnitstemperaturen i Danmark er steget 4 grader, vil have svært ved at overleve og tilpasse sig - især når det ikke bare er temperaturen som stiger, men også vejret som ændrer sig, og vi vil opleve flere tørkeperioder og mere regnfulde perioder.

Andre rapporter der understøtter dette og dokumenterer problemstillingerne vedrørende biodiversitet og konventionelt, industrielt landbrug er "Danmarks biodiversitet 2010 – status, udvikling og trusler"⁹, UNCTAD rapporten "Wake up before it's too late - Make agriculture truly sustainable now for food security in a changing climate"¹⁰ og FAO rapporten "Sustainable diets and biodiversity"¹¹.

Hvis det ikke er realistisk at se bort fra EU direktiverne på grøntsagsområdet på nær Bilag 1 og 2 samt artikel 18, så har vi i høringssvaret forsøgt at pege på steder og dele af direktiverne som kan fortolkes således, at mulighederne for avlere af ucertificerede frø bliver bedre. Dette er dog en lappeløsning. Det drejer sig om forsøgsordninger, om udvidelse af hvad der opfattes som værende kommercielt, fastsættelse af bagatelgrænser, samt nedsættelse af registreringsafgiften.

Vi har hermed i høringssvaret fremlagt dokumentation for, at klimaet og biodiversiteten er truet, og dels at dette truer menneskers og dyrs sundhed og liv, samt at en dansk lovgivning, som bedre sikrer bevarelse og aktiv implementering af biodiversitet i landbruget kan være med til at forhindre klimaforandringernes negative konsekvenser. Vi opfordrer til at bruge mulighederne i artikel 47 i EU-direktivet om handel med grøntsagsfrø og udforme en mindre restriktiv dansk lovgivning på området.

---

⁹ <http://www2.dmu.dk/Pub/FR815.pdf>

¹⁰ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2012d3_en.pdf, f.eks. p.2

¹¹ <http://www.fao.org/docrep/016/i3004e/i3004e.pdf>, p.37

Dette høringssvar indeholder:

- 1) **En kort præsentation af KBHFF:** *Hvordan KBHFF som forening ønsker at skabe et bæredygtigt alternativ til den konventionelle fødevarerproduktion- og distribution, beskytte miljø og mennesker og fremme biodiversiteten.*
- 2) **KBHFFs forhold til landbruget og diversiteten:** *Vores interesse for dansk lovgivning på frøområdet, og vores interesse i at fremme opkomsten og udviklingen af biodiverse landbrug og grønsagsproducenter.*
- 3) **Internationale aftaler vi er forpligtede til at overholde:** *En gennemgang af de internationale aftaler - Nagoya-protokollen og ITPGRFA - som Danmark og EU har underskrevet, og relationen mellem disse og KBHFF's interesser.*
- 4) **Dansk og Europæisk lovgivning:** *KBHFF's forslag til hvordan direktivet Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)¹² kan fortolkes og implementeres i dansk lovgivning sådan, at de biodiverse avlere støttes bedst muligt i Danmark.*
- 5) **Uoverensstemmelser mellem formål og praksis:** *Hvordan den danske og europæiske lovgivning på grøntsagsområdet er kontraproduktiv i forhold til ønsket og målet om at bevare biodiversiteten bedst muligt som udtrykt i internationale traktater, protokoller og konventioner samt i forordningen (EF) Nr. 1467/94 af 20. juni 1994 om bevarelse, beskrivelse, indsamling og udnyttelse af genressourcer i landbruget.*
- 6) **Folkelig deltagelse og Participatory Plant Breeding::** *Om retten til og behovet for, at folkelige foreninger deltager i arbejdet med omstillinger af fødevarerproduktionen. Hvad dette bredere kunne indebære og hvad en lov i den forbindelse skulle understøtte.*
- 7) **Monopolisering og understøttelse af monopolisering gennem dansk lovgivning:** *Monopoldannelser som et stort problem for åbne markeder. Den danske bekendtgørelse, som den er sat op i dag, understøtter centreringer af ejerskab over plantegenetisk egenskaber og produktion af såsæd. I den forbindelse argumenteres der for, at åbenhed, gennemsigtighed og lige adgang er vitalt og at folkelige bevægelser som f.eks. KBHFF er centrale spillere.*

---

¹² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0055:DA:HTML>

1) En kort præsentation af KBHFF: *Hvordan KBHFF som forening ønsker at skabe et bæredygtigt alternativ til den konventionelle fødevarerproduktion- og distribution, beskytte miljø og mennesker og fremme biodiversiteten.*

Som distributionsnetværk af økologiske grøntsager mellem private forbrugere og mindre økologiske landbrug varetager vi to gruppers interesser: ca. 2200 aktive medlemmer i KBHFF og 27 økologiske landmænd på Fyn og Sjælland.¹³

I forhold til landmændene forhindrer den nuværende lovgivning landmænd i at handle med ucertificeret såsæd. I forhold til KBHFF er dette med til at begrænse udbuddet af økologiske grøntsager, vi som medlemmer kan købe, og udbuddet af grøntsager som fremtidige medlemmer *ville* kunne købe.

KBHFF er en forening med ca. 5000 medlemmer, hvoraf 2200 betegnes som aktive medlemmer. Medlemmerne er fordelt på 11 lokalafdelinger i København. Fællesskabet distribuerer ugentligt 5 tons økologiske grøntsager, der afhængigt af sæson leveres af 27 forskellige avlere. Lokalafdelingerne fungerer i stor grad decentralt, men har repræsentanter i centrale arbejdsgrupper. Der arbejdes på at oprette flere lokalafdelinger, og i flere lokalafdelinger er der meget stor tilstrømning af medlemmer (op mod 25 nye medlemmer pr. måned).

I KBHFF er vi dybt bekymrede over den trussel mod biodiversiteten, og i denne sammenhæng især den spiselige biodiversitet, som landbrugssektorens dyrkning af monokulturer og brug af sprøjtegifte udgør, og som EU-lovgivningen understøtter. Derfor arbejder vi som forening for at styrke salget af lokalt producerede, økologiske fødevarer og udbrede befolkningens kendskab til variationer af sorter. Det forhindrer lovgivningen desværre med sit nuværende forbud mod, at landmænd - fx vores 27 samarbejdspartnere - ikke må handle med ucertificeret såsæd. Derfor opfordrer vi på det kraftigste NaturErhvervstyrelsen og lovgiverne til at droppe eller lempe dette forbud - både af hensyn til biodiversiteten og forbrugerne.

KBHFF's arbejde er flerdelt:

- For det første arbejder vi for at gøre økologiske fødevarer *tilgængelige* - samtidig med at det er *økonomisk bæredygtigt*, både for avlere og for vores medlemmer.
- For det andet arbejder vi på at *udbrede* økologi til resten af befolkningen. Disse to første opgaver handler (primært) om grøntsagsdistribution og -formidling.
- For det tredje arbejder KBHFF eksplicit på at *understøtte mindre og lokale økologiske landbrug*. Små landbrug fordi vi ønsker en variation i udvalget af grøntsager, og derfor gerne vil benytte flere landmænd. Lokale landbrug fordi det medfører unødigt CO₂-udledning at transportere fødevarer meget langt¹⁴, fordi der sker en forringelse af fødevarerne på rejsen, og dels fordi transport af landbrugsprodukter fordrer udviklingen af bestemte træk ved landbrugsprodukterne, så de kan holde til transporten.

¹³ <http://kbhff.dk/grontsager/om-producenterne/>

¹⁴ Selvom det endnu ikke helt er en fundamental del af økonomisk teori, begynder det at stå klart, at offeromkostningerne vedr. miljø og forurening bør være en substantiel del af vores opfattelse af økonomi. Jorden er ikke en udtømmelig ressource, hvor forureningen og udnyttelsen af den ikke skal tælle med som en fundamental del af omkostningerne. "The basic rule of microeconomics, that optimal scale is reached when marginal cost equals marginal benefits (MC=MB) has aptly been called the 'when to stop rule'- that is, when to stop growing. In macroeconomics, curiously, there is no "when to stop rule", nor any concept of the optimal scale of the macroeconomy" ('Ecological Economics', p. 17. Af Herman E. Daly and Joshua Farley, 2004, Island Press). Pointen er, at der faktisk er en 'optimal scale' når der drejer sig om vores udnyttelse af jordens ressourcer og at et begreb som *true-cost*, hvor energiforbrug i forhold til produktion spiller en rolle. Her spiller transport en betydelig rolle.

- Sidst men ikke mindst køber vi økologiske grøntsager på grund af smagskvaliteten og på grund af det sundhedsmæssige aspekt.

Disse ambitioner er skrevet ind i vores 10 grundprincipper¹⁵. For os at se underbygger vores 10 grundprincipper de internationale traktater, protokoller og konventioner som Danmark direkte eller indirekte gennem EU har underskrevet. Vores ambition er at spille rollen som en folkelig bevægelse (forhåbentligt blandt flere andre), der understøtter og er med til at gennemføre disse mål. Den danske bekendtgørelse om grønsagsfrø og EU-direktiverne på området er således relevante for os i forhold til følgende områder: *udbud, smag, sundhed, bæredygtigt landbrug, biodiversitet, agrobiodiversitet, miljø og selvbestemmelse*.

---

¹⁵ <http://KBHFF.dk/om-KBHFF/10-grundprincipper/>

2) KBHFFs forhold til landbruget og diversiteten: *Vores interesse for dansk lovgivning på frøområdet, og vores interesse i at fremme opkomsten og udviklingen af biodiverse landbrug og grønsagsproducenter.*

I forhold til lovgivningen om frø er der to overordnede problemstillinger hvori KBHFF har interesser:

1) Vi har interesse i bevarelsen af vores kulturplanters genetiske arv. Det gælder dels opformeringen af frø fra Nordisk Genbank. Nordisk Genbank kan ikke varetage denne opformering alene. Frø holder ikke evigt og har brug for at blive opformeret og fortsat være underlagt en tilpasning til klimaet (måske endda klimaforandringstilpasset). Fra vores perspektiv handler det dels om bevaringen af kulturplaner og om udbuddet af spiselige planter. Ligeså kan man sige, at vores behov strækker sig længere end til blot bevaring eller konservering. Det omhandler også forædling og udvikling i det økologiske landbrug, hvor mindre landbrug og andre mindre aktører, som fx os selv, kan spille en kommerciel rolle.

2) Biodiversiteten er truet og her spiller landbruget en afgørende rolle¹⁶. En af de problemstillinger, som KBHFF's model har en løsning på er den store ensidighed i landbrugsproduktionen. Dels via monokulturer og dels via den biologiske ensidighed der forekommer, når mange dyrker mere eller mindre det samme. Mange mindre landbrug betyder flere sorter, større variation i udbud, og er en del af løsningen på problemerne med biodiversitet. I denne forbindelse er det vigtigt at påpege, at agrobiodiversiteten og biodiversiteten hænger sammen. Når der tales om frølovgivning er det ofte agrobiodiversiteten der omtales, fordi frølovgivningens problemer traditionelt ses som sammenhængende med bevarelsen af en genetisk variation i det genmateriale der benyttes til forædling. Bevaringsarbejdet af begge former for biodiversitet er vigtigt for at bevare det materiale der skal bruges til at forædle med - for f.eks. at kunne gøre sorter resistente. Altså både de vilde planter og kulturplanterne. Derfor er det vigtigt at påpege, at der er et forhold mellem de to diversitets former. Landbruget eksisterer ikke adskilt fra den generelle biodiversitet, landbruget påvirker den¹⁷. Det er her relevant at nævne DUS-kravene (distinctness, uniformity and stability), som er de krav en sort skal leve op til hvis den skal optages på den fælles europæiske sortsliste (som andet end 'bevaringssort' jf. artikel 4 og 44, stk. 2 og 3 i "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)"). På visse måder står disse krav fundamentalt i modsætning til ambitionerne for et økologisk og bæredygtigt landbrugserhverv.

KBHFF's forsøg på at understøtte de små landmænd skal ses i direkte forbindelse med disse problemstillinger. Sammenhængen ser således ud:

1) Bevaringsarbejdet er vigtigt for at bevare en stor variation af kulturplanter hvorfra nye sorter kan forædles. Således at man har en variation at vælge fra, med forskellige egenskaber, tilpasset forskellige betingelser.

2) Forædlingen er til stadighed vigtig, sådan at landmændene kan udvikle frø med egenskaber der kan overleve nye sygdomme, nye betingelser og ikke mindst fremavle nye ernæringsmæssige og smagsmæssige egenskaber.

Forædling er en udvælgelse. Mennesket intervenserer og guider en udvælgelsesproces, der traditionelt, i hvert fald på to punkter, har en forbindelse til naturens selektionsprocesser.

¹⁶ <http://www2.dmu.dk/Pub/FR815.pdf>, eller abstraktet af denne rapport: http://dce.au.dk/udgivelser/udgivelser-fra-dmu/faglige_rapporter/nr.800_849/abstracts/nr815danmarksbiodiversitet2010statusudviklingogtrusler/

¹⁷ http://www.fao.org/mfcal/pdf/bp_1_aqb.pdf

a) Forædlingsprocessen foregår over mange år.

b) Den foregår mange steder, og er underlagt mange forskellige geografiske og klimatiske variationer.

I dag er det nok b), der er mest relevant, da den tid det tager at fremavle en ny sort er blevet reduceret væsentligt på grund af nye teknologier. Forædling kan på den måde ses som en form for interaktion mellem mennesker og evolutionære processer. Det at forædlingsprocessen foregår over 'lang tid' og mange steder gør, at der foregår en tilpasning begge veje. Vi mennesker tilpasser stadig vores afgrøder til naturen og naturen udvikler sig stadig. Vi må politisk aktivt forholde os til at der skal forædles - og at der skal forædles meget og med langsigtede perspektiver i forhold til den spiselige fødevarer sikkerhed og agrobiodiversiteten. Det er ikke realistisk at de udelukkende kommercielle interesse alene kan sikre fremtidens fødevarer. Det er nødvendigt med store omlægninger, som det fra vores perspektiv er svært, at se hvad der skal drive de traditionelle kommercielle interesser til, at tage omkostningerne for en sådan omlægning på sig.

3) Det er vigtigt, at finde både gode og sunde måder, hvorpå agrobiodiversitet kan interagere med og understøtte biodiversiteten generelt. Dette kan man læse mere om i FAO's 'background paper' "Sustaining the Multiple Functions of Agricultural Biodiversity." fra 1999¹⁸

Ud over at vores primære fokus er på de små landmænds rettigheder, på den lovgivning som påvirker deres bedrifter, er der to andre elementer vi mener bør nævnes:

- Ernæring og smag: Ud over biodiversitet beskæftiger KBHFF sig også med ernærings- og smagsspørgsmål. Også i den forbindelse mener vi, at det er nødvendigt med et stort og varieret udbud af fødevarer - produceret lokalt og økologisk. Vi tror på at det er vigtigt, at disse to elementer spiller med når man tænker økologi - ikke mindst i forhold til dens bredere udbredelse. Sundhed og smag udgør to vigtige argumenter for økologien.

---

¹⁸ <http://pubs.iied.org/pdfs/G01250.pdf>

3) Internationale aftaler vi er forpligtede til at overholde: *En gennemgang af de internationale aftaler - Nagoya-protokollen og ITPGRFA - som Danmark og EU har underskrevet, og relationen mellem disse og KBHFF's interesser.*

Vi vil henvise til at Rådets direktiv 2002/55/EF af 13. juni 2002 om handel med grøntsagsfrø er udstedt "under henvisning til Traktat om oprettelse af det europæiske økonomiske fællesskab, særligt artikel 37" og at der i artikel 37 stk. 5, står:

"Medlemsstaternes forpligtelser gælder kun i det omfang, de er forenelige med bestående internationale aftaler."¹⁹

EU har underskrevet 1) Nagoya-protokollen²⁰, ITPGRFA (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture)²¹ og Biodiversitetskonventionen²². En del af den europæiske og danske lovgivning står i modsætning til det vi har underskrevet internationalt. Vi vil opfordre til at læse artikel 37 stk. 5, som en åbning for, at der i praksis kan føres en mere dynamisk og aktiv politik for biodiversitet på frøområdet.

De tre internationale aftaler opfordrer til en anden praksis inden for blandt andet in situ on-farm bevaring af agrobiodiversitet end det den danske "Bekendtgørelse om grøntsagsfrø" sætter rammerne for. Den danske lovgivning tillader ikke udveksling af ucertificerede frø mellem to primærproducenter med henblik på kommerciel udnyttelse.

Nagoya-protokollen:

Nagoya-protokollen har som undertitlen: 'on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to the Convention on Biological Diversity', og er underskrevet af EU.

Nagoya-protokollen handler, som undertitlen antyder, om hvordan adgangen til genetisk materiale skal fordeles, sådan at den dels understøtter opretholdelsen af en biodiversitet, og dels understøtter genoprettelsen af et fornuftigt forhold i interaktionen mellem mennesker, og mellem mennesker og natur:

*"The Convention's three objectives are the conservation of biological diversity, the sustainable use of its components and the fair and equitable sharing of benefits arising from the utilisation of genetic resources."*²³

Adgangen til og delingen af genetisk materiale skal specifikt sikres. Det mener vi står i modsætning til gældende lovgivning i Danmark.

"The CBD addresses not only conservation of biodiversity per se but also related socio-economic aspects, which makes it a milestone in the field of environment and development. According to Article 1, the CBD has three main objectives:

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX:11957E037>

²⁰ <http://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>

²¹ <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0510e/i0510e.pdf>

²² <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=83039>

²³ <http://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>, p. 1

- *conservation of biological diversity;*
- *sustainable use of its components;*
- *and fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources.* ²⁴

For os at se ligger dette meget i forlængelse af de ambitioner KBHFF promoverer. De tre punkter opfattes i Nagoya-protokollen som sammenhængende og underbygger hinanden. Koblet sammen med kravet om fair adgang til plantegenetisk materiale, som berøres i næste punkt, bliver Nagoya-protokollen til et argument for, at de kulturelle sammenhænge kan og skal spille en rolle med hensyn til bevaring og adgangen til noget, der kommer alle tilgode. Således også mindre landbrug, fødevarefællesskaber og lignende.

:"Pursuant to paragraph 1 above, each Party requiring prior informed consent shall take the necessary legislative, administrative or policy measures, as appropriate, to: ... (b) Provide for fair and non-arbitrary rules and procedures on accessing genetic resources."

Det er ikke vores opfattelse, at der er taget hverken de lovmæssige, administrative eller praktiske tiltag som er passende i forhold hertil. For os at se er adgangen til genetisk materiale i høj grad arbitrær og vi mangler argumenter for - både i forhold til de danske bekendtgørelser, men også i forhold til EU-direktiverne - at det ikke skulle gøres langt nemmere at handle med planteforneringsmateriale.

Overordnet set handler Nagoya-protokollen om en fair adgang til brugen af genetisk plantemateriale. Den adgang er, i den danske lovgivning, alt for restriktiv for landmænd der ønsker at handle med ucertificeret såsæd. Danmark kan ikke siges at leve op til protokollen. Det bliver ekstra klart i Artikel 9:

"The Parties shall encourage users and providers to direct benefits arising from the utilization of genetic resources towards the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components."

Sigtet i den danske lovgivning bør være på at understøtte opbygning og udvikling af biodiversitet frem for at besværliggøre det, eller ligefrem gøre det ulovligt:

*"The authority of a government to determine access to genetic resources is qualified by Article 15(2) of the CBD, which requires the Contracting Parties to endeavour to create conditions that: facilitate access to their genetic resources for environmentally sound uses by other Contracting Parties and do not impose restrictions that run counter to the objectives of the CBD"*²⁵.

ITPGRFA (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture):

ITPGRFA er en traktat som EU har tiltrådt. En af de rettigheder der er skrevet ind i ITPGRFA er at landmænd har ret til at formidle deres PRM (plant reproductive material) til andre landmænd som så vil kunne bruge det som næste års såsæd - sådan som landmænd altid har gjort²⁶. ITPGRFA er interessant i vores sammenhæng, fordi den knytter gamle praksisser, og retten dertil, sammen med landmænds ret til at deltage i vedligeholdesarbejde og udvikling af den genetiske mangfoldighed. I artikel 6 i traktaten er det bønderes ret til deltagelse og vedligeholdelse af den biologiske

²⁴ <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/EPLP-083.pdf>, p. 4

²⁵ <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/EPLP-083.pdf>, p. 8

²⁶ ftp://ftp.fao.org/ag/aqp/planttreaty/texts/treaty_danish.pdf, artikel 6.

mangfoldighed det gælder. Og i artikel 9 er det retten til bevarelsen af den genetiske mangfoldighed²⁷. Disse rettigheder står i modsætning til den danske "Bekendtgørelse om grønsagsfrø" men også til flere dele af "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)". Især i direktivets sigte på at en "større produktivitet i forbindelse med Fællesskabets grøntsagsdyrkning vil kunne opnås ved, at medlemsstaterne anvender ensartede regler, der er så strenge som muligt, ved udvælgelsen af de til handel anerkendte sorter.

Uniformt strenge regler, for hele landbruget, gør det i praksis umuligt at leve op til ITPGRFA.

Der ligger i ITPGRFA her dels et forsøg på at argumentere for, at samarbejdet burde være mere åbent og langt bredere. Det er som sagt dels vigtigt fordi f.eks. genbanker ikke selv kan varetage bevarelsen af gamle sorter (da populationerne i mange tilfælde er for store når det gælder landracer, og at såsæden oftere end hvert 30-100 år, skal opformeres, fordi den ellers ikke klimatilpasses).

Denne opsummering af to internationale aftaler og henvisningen til Romtraktaten fra 1957 forsøger at pege på, at der er en bred international anerkendelse af, at de mindre landbrug kan og bør spille en central rolle i landbruget også på europæisk plan, i industrialiserede landbrugslande - og at vi skal tage disse internationale aftaler seriøst.

---

²⁷ ftp://ftp.fao.org/ag/aqp/planttreaty/texts/treaty_danish.pdf, artikel 9

4) Dansk og Europæisk lovgivning: *KBHFF's forslag til hvordan direktivet Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)²⁸ kan fortolkes og implementeres i dansk lovgivning sådan, at de biodiverse avlere støttes bedst muligt i Danmark.*

Generelt er vores vurdering, efter at have læst igennem direktiver, internationale aftaler og forordninger, at råderummet for at lave en dansk lovgivning er stærkt begrænset af EU's lovgivning. Det er for os at se et ret stort problem, hvis en del af landbrugssektoren, dvs. den del der arbejder på at udvikle et landbrug der forholder sig til biodiversitet, miljø, sundhed og lignende, praktisk er umulig- eller ulovliggjort. En del forskning peger på, at den denne sektor har potentiale til at være økonomisk bæredygtig og efterhånden er der en del forsøg og rapporter som slår fast, at den har potentiale til at producere nok mad til verdens befolkning²⁹. Men vigtigst: Sektoren arbejder for og tilgodeser en nuanceret praksis inden for bæredygtigt landbrug, der ikke kun bæres af økonomiske interesser.

Den danske lovgivning er på nogle punkter en smule mere restriktiv end de europæiske direktiver muliggør, så måske er det en mere generel forvaltningstradition der skal gøres op med. De retningslinjer med hensyn til godkendelser af frø, som findes i bilag I og II og som skal læses i forbindelse med artikel 47, i "Rådets direktiv af 13. juni 2002 om handel med grøntsagsfrø", kunne i vores øjne stort set stå alene som de eneste krav der blev stillet til små frøproducenter. Formuleringerne i de to bilag er, koblet sammen med frivillig og gratis registrering, hvad der er brug for, i hvert fald for de mindre landmænd. Da artikel 47 giver mulighed for at se bort fra resten af direktivet (på nær artikel 18 og de omtalte to bilag) vil vi i det følgende fokusere på grunde til netop at se bort fra resten af direktivet og grunde til at tage mulighederne i artikel 47 seriøst.

I forhold til artikel 47:

"Med forbehold af bestemmelserne i artikel 18 og i bilag I og II berører dette direktiv ikke lovgivningen i de enkelte stater, der begrundes ud fra hensynet til beskyttelse af menneskers og dyrs sundhed og liv eller til bevarelse af planter eller beskyttelse af industriel eller kommerciel ejendomsret."

Der er for os flere grunde til, med udgangspunkt i artikel 47, at se bort fra resten af direktivet og vælge i Danmark at lave en ny dansk lovgivning på grøntsagsområdet, eller i det mindste ændre betragteligt på den nuværende danske bekendtgørelse på området.

Vi vil gerne henvise til FN's IPCC Synthesis Report SPM. I denne rapport forudsiges det, at vi kan komme til at opleve mellem 2,6 og 4,8 graders temperaturstigninger i år 2081-2100 ved det der kaldes 'high emission scenario'.³⁰ Rapporten præsenterer muligheder på alt mellem 0,3 til 4,8 graders gennemsnitlig temperaturstigning globalt, relativt i forhold til 1986-2005³¹. Hvis vi ikke skal ende med high emission scenariet, så skal vi blandt andet ændre vores fødevarerproduktion og distribution:

"Continued emission of greenhouse gases will cause further warming and long-lasting changes in all components of the climate system, increasing the likelihood of severe, pervasive and irreversible impacts for people and ecosystems. Limiting climate change would require

²⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0055:DA:HTML>

²⁹ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2012d3_en.pdf, p. 34

³⁰ The increase of global mean surface temperature by the end of the 21st century (2081-2100) relative to 1986-2005 is likely to be 0.3°C-1.7°C under RCP2.6, 1.1°C-2.6°C under RCP4.5, 1.4°C-3.1°C under RCP6.0, and 2.6°C-4.8°C under RCP8.59. p 10 i https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf

³¹ The increase of global mean surface temperature by the end of the 21st century (2081-2100) relative to 1986-2005 is likely to be 0.3°C-1.7°C under RCP2.6, 1.1°C-2.6°C under RCP4.5, 1.4°C-3.1°C under RCP6.0, and 2.6°C-4.8°C under RCP8.59. p 10 i https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf

substantial and sustained reductions in greenhouse gas emissions which, together with adaptation, can limit climate change risks."³²

Den forventede gennemsnitlige temperaturstigning på land vil blive højere end den generelle gennemsnitlige temperaturstigning.³³ Så en gennemsnitlig temperaturstigning på fx 4,8 grader vil betyde en endnu højere gennemsnitlig temperaturstigning på landjorden i Danmark. Her er noget af hvad FN skriver om temperaturstigningernes konsekvenser for biodiversiteten i IPCC rapporten:

"Global aggregate impacts: Risks of global aggregate impacts are moderate for additional warming between 1–2°C, reflecting impacts to both Earth's biodiversity and the overall global economy (medium confidence). Extensive biodiversity loss with associated loss of ecosystem goods and services results in high risks around 3°C additional warming (high confidence). Aggregate economic damages accelerate with increasing temperature (limited evidence, high agreement), but few quantitative estimates have been completed for additional warming around 3°C or above."³⁴

Vi skal i denne sammenhæng huske på, at vi i Danmark geografisk og klimamæssigt befinder os et sted, hvor vi har brug for tilpassede planter:

"It is commonly known that the geographical area covered by the Nordic Region of Europe is at the fringe of distribution of many plant species. Denmark is therefore dependent on plant genetic resources that are adapted to the local environmental conditions which are prevailing here."³⁵

Og vi skal huske på, at planter udvikler sig varieret og forskelligt alt efter omgivelsernes miljø, og at de har brug for vedvarende at blive sået, plantet og høstet for at tilpasse sig nye forhold. Et plantefrø der lægges i en fryser i Nordisk Genbank i dag og tages ud af fryseren i 2115, hvor gennemsnitstemperaturen i Danmark er steget 4 grader, eller mere, vil have svært ved at overleve og tilpasse sig - især når man betænker, at det ikke bare er temperaturen som stiger, men også vejret som ændrer sig:

"Surface temperature is projected to rise over the 21st century under all assessed emission scenarios. It is very likely that heat waves will occur more often and last longer, and that extreme precipitation events will become more intense and frequent in many regions."³⁶

Om den globale fødevarer sikkerhed siges der:

"Global temperature increases of ~4°C or more above late-20th century levels, combined with increasing food demand, would pose large risks to food security globally (high confidence)."³⁷

Vi vil ligeledes gerne henvise til rapporten: Danmarks biodiversitet 2010 – status, udvikling og trusler, til afsnittet: "Hvor går det skidt?" der starter på side 148.³⁸ En anden rapport, det er relevant at henvise til, er UNCTAD rapporten "Wake up before it's too late - Make agriculture truly sustainable now for food security in a changing climate"³⁹. En tredje rapport der også dokumenterer

³² https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf, p. 8

³³ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf, p. 14

³⁴ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/wg2/ar5_wgII_spm_en.pdf, pp. 10-14

³⁵ Citater er fra den anden danske nationale rapport til FAO om Plantegenetiske ressourcer til madproduktion og landbrug som blev udarbejdet af Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri i 2009. <http://www.fao.org/docrep/013/i1500e/Denmark.pdf>, p. 20

³⁶ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf, p. 10

³⁷ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_SPMcorr2.pdf, p. 14

³⁸ <http://www2.dmu.dk/Pub/FR815.pdf>

³⁹ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2012d3_en.pdf, f.eks. p.2

problemstillingerne mellem biodiversitet og konventionelt, industrielt landbrug, er "Sustainable diets and biodiversity"⁴⁰.

Disse rapporter mere end antyder, at det konventionelle landbrug 'truer mennesker og dyrs liv og sundhed' (jf. artikel 47 i direktivet "Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)"), og at vi har brug for en anden national lovgivning som afviger mere radikalt fra EU-direktiverne, hvis vi skal lade biosfæren forblive divers. Der er brug for en ændring af den danske lovgivning, således at andre former for landbrug bliver mulige. Samt at in situ on-farm bevaring, hvor vores kulturplanter får lov at udvikle sig i sammenhæng med klimaforandringerne muliggøres i bredere skala. In situ on-farm bevaring må understøttes, ved at kommerciel handel med ucertificerede grøntsagsfrø, der er produceret efter forskrifterne i bilag 1 og 2 i direktivet "Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)", lovliggøres - som artikel 47 netop muliggør.

Vi har her dels fremført dokumentation for, at klimaet og biodiversiteten er truet, og dels at dette truer menneskers og dyrs sundhed og liv, samt at en dansk lovgivning, som bedre sikrer bevarelse og aktiv implementering af agrobiodiversitet kan være med til at forhindre klimaforandringernes negative konsekvenser.

Ud over at vi i den danske lovgivning bør forholde os til artikel 47, kan vi måske også se på artikel 33, 44, 23 og ikke mindst artikel 1.

I forhold til artikel 33:

En anden mulighed som ligger i EU direktivet om grøntsagsfrø, der kan skabe bedre muligheder for bæredygtigt landbrug og bevaringsarbejde, er muligheden for at gennemføre tidsbegrænsede forsøg på fællesskabsplan - i artikel 33:

"Med henblik på at finde bedre alternativer til visse bestemmelser i dette direktiv kan der efter proceduren i artikel 46, stk. 2, træffes afgørelse om, at tidsbegrænsede forsøg på nærmere fastsatte betingelser skal gennemføres på fællesskabsplan.

I forbindelse med sådanne forsøg kan medlemsstaterne fritages for visse af de i dette direktiv fastsatte forpligtelser. Fritagelsens omfang fastsættes i henhold til de bestemmelser, på hvilke den finder anvendelse. Et forsøgs varighed må ikke overstige syv år."

Vi mener, at vi i Danmark skal benytte os af denne mulighed for syv årige forsøg til at udvikle nye bæredygtige driftsformer og øget biodiversitet blandt de spiselige afgrøder. Dog skal det siges, at det vi søger og argumenterer for ikke er halve løsninger, men en reel løsning der dækker de reelle behov.

I forhold til artikel 4 og 44:

Direktivet "Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)" handler primært om sorter der skal leve op til DUS-kravene. I artikel 4, stk. 4. gives der mulighed for at fravige fra DUS-kriterierne for bestemte sorter.

Artikel 4, stk. 4:

"For at bevare plantegenetiske ressourcer som anført i artikel 44, stk. 2, kan medlemsstaterne fravige godkendelseskriterierne i stk. 1, hvis der fastsættes særlige betingelser efter proceduren i artikel 46, stk. 2, under hensyntagen til kravene i artikel 44, stk. 3." (Artikel 4, stk. 1, siger: "Medlemsstaterne sikrer, at en sort kun godkendes, hvis den er selvstændig, stabil og tilstrækkelig ensartet").

⁴⁰ <http://www.fao.org/docrep/016/i3004e/i3004e.pdf> , p.37

Artikel 44:

"2. Der fastsættes efter proceduren i artikel 46, stk. 2, særlige betingelser for at tage hensyn til udviklingen i bevarelse in situ og bæredygtig udnyttelse af plantegenetiske ressourcer gennem dyrkning og afsætning af frø af:

a) landracer og sorter, der traditionelt har været dyrket i særlige områder og regioner og er truet af genetisk erosion, jf. dog bestemmelserne i Rådets forordning (EF) nr. 1467/94 af 20. juni 1994 om bevarelse, beskrivelse, indsamling og udnyttelse af genressourcer i landbruget⁽⁸⁾

b) sorter, der er uden egentlig kommerciel produktionsværdi, men som er udviklet med henblik på dyrkning under særlige forhold.

3. De særlige betingelser som omhandlet i stk. 2 indebærer navnlig følgende:

a) landracer og sorter som nævnt i stk. 2, litra a), godkendes efter bestemmelserne i dette direktiv. Der tages navnlig hensyn til resultaterne af uofficielle analyser og viden erhvervet gennem praktiske erfaringer med dyrkning, opformering og anvendelse af sådanne landracer og sorter samt til de detaljerede sortsbeskrivelser og relevante sortsbetegnelser, som meddelt den berørte medlemsstat, og hvis de pågældende landracer og sorter anses for at opfylde betingelserne, undtages de fra kravet om officiel undersøgelse. Når en sådan landrace eller sort er godkendt, opføres den i den fælles sortliste som en "bevarelsessort"

b) i forbindelse med stk. 2, litra a) og b), skal der gælde passende kvantitative restriktioner."

De særlige betingelser der henvises til i artikel 44, stk. 2 er direktiverne om bevarings sorter: Kommissionens direktiv 2008/62/EF af 20. juni 2008⁴¹ og Kommissionens direktiv 2009/145/EF af 26. november 2009⁴²

Vi vil knytte disse kommentarer til artikel 44:

1) Det er væsentligt at se på henvisningen i stk. 2: "jf. dog bestemmelserne i Rådets forordning (EF) nr. 1467/94 af 20. juni 1994 om bevarelse, beskrivelse, indsamling og udnyttelse af genressourcer i landbruget". Vi skal ikke se på artiklerne i forordningen, men på bemærkningerne på side 1 og 2 fordi disse tydeliggør motivationerne for at kræve registrering (nemlig at registreringen skal være til for at underbygge et bevaringsarbejde - ikke for at besværliggøre eller umuliggøre det):

Med henblik på bevarelse af EF-landbrugets biologiske og genetiske mangfoldighed, som udgør en uerstattelig rigdom af biologiske og genetiske ressourcer, bør genressourcerne bevares, og der bør træffes alle fornødne foranstaltninger til at bevare, beskrive, indsamle og udnytte disse ressourcer for at bidrage til opfyldelse af målsætningerne i den fælles landbrugspolitik og til opretholdelse af den biologiske mangfoldighed i overensstemmelse med konventionen om beskyttelse af den biologiske mangfoldighed, som Fællesskabet ratificerede i 1993, ligesom der fremover bør søges egnede løsninger på problemer, der måtte melde sig.⁴³

Formålet med EF-tiltagene skal navnlig være at forbedre landbrugsprodukternes kvalitet og finde nye anvendelsesmuligheder for traditionelle eller nye landbrugsprodukter med henblik på at øge deres værditilvækst;

et EF-handlingsprogram for bevarelse, beskrivelse, indsamling og udnyttelse af genressourcer

⁴¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0145&from=DA>

⁴² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0062&from=EN>

⁴³ http://publications.europa.eu/resource/cellar/73e4f420-cc34-419f-b05a-d413ea50fce0.0007.02/DOC_1, p. 1

i landbruget bør bidrage til at opretholde den biologiske mangfoldighed i EF, øge landbrugets konkurrenceevne og forbedre forvaltningen af landbrugsressourcerne ;

gennem et sådant langsigtet EF-handlingsprogram åbnes der mulighed for at finde nye produktionsformer til fordel for landbruget, miljøet og landskabet ;⁴⁴

Vi skal især bide mærke i nedenstående:

"der bør træffes alle fornødne foranstaltninger til at bevare, beskrive, indsamle og udnytte disse ressourcer for at bidrage til opfyldelse af målsætningerne i den fælles landbrugspolitik og til opretholdelse af den biologiske mangfoldighed i overensstemmelse med konventionen om beskyttelse af den biologiske mangfoldighed, som Fællesskabet ratificerede i 1993, ligesom der fremover bør søges egnede løsninger på problemer, der måtte melde sig."⁴⁵

På trods af direktivet om bevarings sorter fra 2008 og 2009, har de konkrete såkaldte 'bevarings sorter' praktisk talt ikke fået bedre vilkår end før direktivernes indførelse. Ingen bevarings sorter er blevet registreret i Danmark og direktivet har således praktisk talt vist sig at være ubrugeligt. Dels fordi registreringsafgiften i Danmark er for høj og dels fordi direktiverne, og derfor også de nationale lovgivninger som direktiverne er blevet implementeret ind i, stiller for store krav uden at have taget højde for, hvem som rent konkret og praktisk vil stå for registreringen og betalingen af registreringer - nemlig små landmænd og NGO'er, som Frøsamlerne - som hverken har tid eller økonomi til at stå for registreringerne.

Når vi læser bemærkningerne fra "Rådets forordning (EF) nr. 1467/94 af 20. juni 1994" må vi forholde os til dette. Vi må stille spørgsmålet: Har vi truffet alle fornødne foranstaltninger og har vi søgt egnede løsninger på vores problemer i forhold til at bevare, beskrive, indsamle og udnytte vores plantegenetiske ressourcer i Danmark?

Igen er vores argument, at der her kunne være en mulighed for, at afvige fra lovgivning som er kontraproduktiv i forhold til udviklingen af et bæredygtigt landbrug. EU opfordrer i øvrigt til, at nationalstaterne har muligheder for det, at implementere en lovgivning og forvaltningspraksis som er mere offensiv og konstruktiv i forhold til udviklingen af et bæredygtigt og biodivers landbrug.

Hvis vi så skal blive konkrete og se tilbage på artikel 44 - og i denne omgang se bort fra de to bevarings sortsdirektiver, måske ved at påtænke mulighederne for forsøgsordninger og nationale undtagelser der er i artikel 33 og 47, kan vi foreslå tre ting:

- at registrering af 'bevarings sorter' gøres frivillig, at det bliver lovligt at handle med ucertificerede 'bevarings sorter' og at handel med såsæd mellem to primærproducenter lovliggøres.
- at registreringsafgiften sættes betragteligt ned - til et symbolsk beløb.
- at artikel 44, stk. 3, litra b fortolkes meget lempeligt. Det er muligt at definere 'passende kvantitative restriktioner' så 'passende' ikke defineres i forhold til 'kommerciel udnyttelse' (jf. artikel 2, stk. 1, litra a) men i forhold til de før omtalte internationale aftaler (Nagoya-protokollen, ITPGRFA og Biodiversitetskonventionen) - 'passende' bør således være et passende meget stort areal eller passende mange tons. Tallene bør sættes så højt som muligt, således, at man gør landbrug, af en hvis størrelse, der arbejder med bevaring og

⁴⁴ http://publications.europa.eu/resource/cellar/73e4f420-cc34-419f-b05a-d413ea50fce0.0007.02/DOC_1, p. 2

⁴⁵ http://publications.europa.eu/resource/cellar/73e4f420-cc34-419f-b05a-d413ea50fce0.0007.02/DOC_1, p. 1

forædling lovlige og mulige. Dette relaterer sig for os til Nagoya-protokollen krav om deling af plantegenetisk materiale. I stedet for, at grænsen sættes så lavt som muligt, skal den sættes så højt som muligt og der skal være seriøse argumenter og begrundelser for, hvor grænsen fastsættes. I praksis ser det i dag ud til, for os, at den grænse som er fastsat, er mere eller mindre arbitrær og udelukkende baserer sig på krav, der er tilpasset det industrielle landbrug monokulturer og de store frøfirmaers masseproduktion af meget få og genetisk ens frø. Det er for begrænsende og udelukker i praksis anderledes driftsformer og udviklingen af et økologisk og bæredygtigt landbrug. Lovgivningen er grundlæggende uhensigtsmæssig og hæmmer udviklingen af nye og fremtidssikrede praksisser.

I forhold til artikel 23:

"1. Uanset artikel 20, stk. 1 og 2, kan medlemsstaterne:

a) give producenter på deres eget område tilladelse til at bringe små mængder af frø i handelen bestemt til videnskabelige formål eller forædling"

Her vil vi bede om at få defineret 'små mængder' så lempeligt som muligt. Vi ville ønske at 'små mængder' kunne blive defineret som relativt 'små mængder' i forhold til det professionelle/industrielle landbrug. Hvis vi taler om forædling - taler vi også om vedligeholdelse. In situ on-farm vedligeholdelse/konservering af landracer ligger til grund for forædling og for at landracer kan vedligeholdes skal de holdes i store populationer.

Igen er der tale om et forslag til en bred fortolkning af loven. Det er en lappeløsning. Men der foregår i disse år en del arbejde med bevaring af frø og opformering. Dette arbejde er der kræfter inden for KBHFF der arbejder for at deltage i. For os at se bør en del af dette arbejde høre ind under artikel 23. Det kan måske ikke betegnes som forskning, men det er opformering og på sigt vil det kunne blive koblet sammen med forædling og PPB-projekter (participatory plant breeding).

- Vi kunne ønske os at der i artikel 23 blev indskrevet noget om PPL og PPP (Public-Private Partnership for Pre- Breeding) samt at sætningen "på deres eget område" ikke medtages i den danske lovgivning.

I forhold til artikel 1 og 2:

"Artikel 1

Dette direktiv gælder for produktion i handelsøjemed og handel med grøntsagsfrø i Fællesskabet. Det finder ikke anvendelse på grøntsagsfrø, som beviseligt er bestemt til udførsel til tredjeland.

Artikel 2

1. I dette direktiv forstås ved:

a) "Handel": salg, besiddelse med henblik på salg, udbud til salg og enhver overdragelse, levering eller overførsel med henblik på kommerciel udnyttelse af frø til tredjepart mod vederlag eller vederlagsfrit."

Her er det vi i Danmark bør se på "kommerciel udnyttelse". I første omgang kan man bare tale om hvad kommerciel betyder: formål, hensigt om at skabe indtjening.

Hvad hvis hensigten eller formålet med ens produktion og handel ikke er at tjene penge, eller ikke primært er at tjene penge – men er at bevare/forøge agrobiodiversiteten?

- Vi vil foreslå at foreninger som Frøsamlerne, Fødevarerefællesskaber samt offentlige biblioteker og lignende institutioner - der ikke primært har kommercielle interesser, men primært varetager bevaringsarbejde og laver folkeoplysningsbør undtages og ikke anses som kommercielle - selv om de både køber og sælger frø i større mængder. Kommerciel skal formuleres på denne måde i forhold til §1 og 2.
- KBHFF's organisationsform er i denne sammenhæng interessant. Demokratiet er fladt og de enkelte medlemmer har ikke profitinteresser i produktionen. Vi har en økonomisk interesse, der drejer sig om den pris vi betaler, men ellers handler vores interesser om kvalitet, sundhed og bæredygtighed, ethvert overskud kommer fællesskabet til gode og alle mennesker kan blive en del af fællesskabet.
- Privat og kommerciel brug: Vi er selv ramt af lovens skelnen mellem privat og kommerciel brug. Vi sælger - indtil videre - frø (fra Camilla Plum) i afdelingen på amager. Det er meget populært og er noget vi på sigt godt vil udvikle. Både fordi det er endnu en måde, hvorpå vi kan understøtte avlerne, men også fordi det vil kunne åbne op for en bredere folkelig brug af gamle sorter, og derfor også involveringen af flere mennesker i et bevaringsarbejde efter devisen "use it or lose it".

På trods af direktivet om bevarings sorter fra 2008 "Kommissionens Direktiv 2008/62/EF af 20. juni 2008", har de såkaldte 'bevarings sorter' praktisk talt ikke fået bedre vilkår end før direktivets indførelse. Ingen bevarings sorter er blevet registreret i Danmark og direktivet har således praktisk talt vist sig at være ubrugeligt. Dels fordi registreringsafgiften er for høj og dels fordi kravene om 'oprindelsesregioner' er svært opnåelige. Så selv om man havde gode intentioner med bevarings sortsdirektiverne - som det fremgår af det nedenstående citat - har direktiverne altså i praksis ingen betydning haft:

"Before this regulation entered into force, landraces and similar material could not be marketed in the EU, because Community regulation only allowed for the marketing of certified seeds of modern high-yielding varieties that complied with DUS-requirements ("distinctness, uniformity and stability") and vCU-requirements ("value for cultivation and use"). Landraces and older varieties did not comply with these requirements and could therefore not be accepted on neither national nor Community variety lists. It was consequently illegal to market such material in EU and its Member States. The new regulation on conservation varieties makes derogations from Community seed laws to allow for the marketing of i.a. landraces. The aims are to ensure on-farm conservation and sustainable use of landraces and varieties that are naturally adapted to local and regional conditions."⁴⁹

Vores primære problemstilling er således, i forhold til den eksisterende lovgivning, at pege på mulighederne for en bredere tilgang til og forvaltning af frølovgivningen, og samtidigt påvise, at der i "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)" er forskellige muligheder for, at anlægge andre fortolkninger af skellet mellem kommerciel og privat produktion, bagatelgrænser, fritagelse fra registrering og åbning for kommercielt salg af frø, der ikke er underlagt DUS-krav. Således at et sammenhængende arbejde med bevaring af vores plantegenetiske arv, variationen i landbrugets produkter kan etableres og i nogen udstrækning blive en del af fødevaremarkedet.

For os at se er der to mere eller mindre modsatrettede tråde i spil, når vi ser på ambitioner i forhold til landbrug og ambitionerne i forhold til bevaringsarbejde. De to tråde refererer til hinanden og begrænser hinanden. Den ene tråd handler om at bevare biodiversitet, plantegenetisk materiale i vores kulturplanter. Den hænger sammen med en ambition om at udvikle et landbrug, der er i stand til at fungere uden brug af sprøjtegifte, uden overdreven brug af gødning, og som generelt er bæredygtigt. Hvis landbruget skal have nogen mulighed for at leve op til ambitionen om at løse problemerne med hensyn til bevarelse af biodiversitet, så skal landbruget ikke blot være økologisk bæredygtigt, det skal også være økonomisk bæredygtigt. Men det kan kun blive økonomisk bæredygtigt, hvis lovgivningen underbygger praksis - og dermed gør en bæredygtig og biodivers praksis mulig og lovlig.

Den anden tråd handler om at sikre og øge produktionen i landbruget og knytter an til et industrielt landbrug. Problemstillingen er f.eks. afspejlet i "Rådets direktiv af 13. juni 2002: Handel med grønsagsfrø (2002/55/EF)⁵⁰, i 'Betragtning' 4, 7 og 8 lyder:

(4) Større produktivitet i forbindelse med Fællesskabets grøntsagsdyrkning vil kunne opnås ved, at medlemsstaterne anvender ensartede regler, der er så strenge som muligt, ved udvælgelsen af de til handel anerkendte sorter.

⁴⁹ <http://www.fao.org/docrep/013/i1500e/Denmark.pdf> , p. 23

⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0055:DA:HTML>

(7) Udarbejdelsen af disse lister skal ske efter ensartede regler, således at de godkendte sorter er selvstændige, stabile og tilstrækkeligt ensartede.

(8) Visse bestemmelser om godkendelse af sorter på nationalt plan bør tage hensyn til regler, der er fastsat på internationalt plan.

Hvis (8) henviser til internationale aftaler (ITPGRFA, Nagoya-protokollen, Biodiversitetskonventionen), støder et krav om monokulturer, og 'så strenge regler som muligt', her sammen med ambitioner om at bevare vores plantegenetiske materiale og ambitioner om at udvikle et økologisk landbrug med en stor biologisk variation, sådan som de er fremsat i forskellige internationale aftaler og en del rapporter skrevet af instanser tilknyttet FN (FAO, UNCTAD). De to tråde er rimelig klare. På den ene side et krav om større produktivitet ved at promovere monokulturer. På den anden side et krav om at bevare biodiversiteten og sikre fødevarerforsyningen på lang sigt. For os at se er modstillingen ikke længere så central. Der er brug for omlægninger og disse skal være båret af viden, engagement, bæredygtighed og en realisme der er istand til at række ud over de snævre rammer for produktivitet som det traditionelle landbrug operere med.

På profit-området har Noemi Nemes sammenlignet den økonomiske profit ved henholdsvis økologiske og konventionelle landbrug og kommer frem til, at økologiske landbrug er mere profitable (en kombination af højere markedspriser og bedre kvalitet)⁵¹. Med hensyn til produktionsmængde og overordnede produktionskapaciteter stammer nedenforstående citat, fra en artikel der forsøger, at opsummere forskningen med hensyn til produktionskapacitet, mellem konventionelt og økologisk landbrug:

"A key issue in the debate on the contribution of organic agriculture to the future of world agriculture is whether organic agriculture can produce sufficient food to feed the world. Comparisons of organic and conventional yields play a central role in this debate. We therefore compiled and analyzed a meta-dataset of 362 published organic-conventional comparative crop yields. Our results show that organic yields of individual crops are on average 80% of conventional yields, but variation is substantial (standard deviation 21%). In our dataset, the organic yield gap significantly differed between crop groups and regions."⁵²

Beregninger af landbrugets produktivitet er kompliceret⁵³. Beregningerne af produktiviteten afhænger af de variabler den er underlagt. Beregningerne af produktiviteten i landbruget bliver yderligere komplicerede, hvis vi på grund af miljø og klimaforandringer må omlægge produktionen. En omlagt produktion må i højere grad tilpasse afgrøder og produktionsmetoder til omgivelserne. Det hører med til billedet, at energipriserne er så lave som de er. Hvis energipriserne stiger bliver billedet et andet, både mht. rentabilitet og produktion:

⁵¹ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2012d3_en.pdf, p. 50

⁵² De Ponti, Rijk & Van Ittersum, 2012, crop yield gap between organic and conventional agriculture, p. 1, <https://anonfiles.com/file/5d1bf292ab0e7fb8d2f7e0789c31d0d2>

⁵³ "Landbrugets produktivitet er underlagt mange drøftelser, herunder hvorvidt de omkostning som landbruget påfører samfundet er tilstrækkeligt indregnet i beregningerne af produktiviteten. Landbruget belaster i en eller anden grad, grundvand, vandmiljøet, CO2-udslippet, befolkningens sundhed og behandlingsmulighederne i form af udvikling af multiresistente bakterier og livskvaliteten for mennesker der bor eller opholder sig i det åbne land. Der er ligeledes megen diskussion om, hvor stor vægtning disse omkostninger skal have, og hvorledes de eventuelt kan eller skal have en pris. Altså hvorledes laver man en økonomisk beregning af disse omkostninger, som måske først viser sig flere år ud i fremtiden. Men uanset, hvorledes man forholder sig til det konventionelle industrielle landbrug, så er det åbenlyst, at der skal iværksættes og undersøges andre udviklingsstrategier. Herunder iværksættelse af en dynamisk dansk strategi for en energimæssig bæredygtig produktion og biologisk mangfoldighed." Erling Frederiksen, marts 2015, upubliceret.

“Several factors complicate the task of comparing economic studies across space and time, such as different costs of living and purchasing power, different interpretations of labour costs, and the changing economic and political environment”⁵⁴

Da det som sagt for os ser ud til, at der er en vis enighed om, at konventionelt industrielt landbrug ikke er bæredygtig på lang sigt, og at der i økologisk landbrug f.eks. opleves variationer mellem regioner og sorter, er der brug for forskning der giver on-hands erfaringer, in situ på landbrugene. Der skal findes løsninger og det står for os klart, når man f.eks. læser ovenstående citat, at forskningen ikke udelukkende kan foregå i laboratorier, og at udviklingen af frø netop må ud i verden. Her er brug for en monumental forskningsindsats, ligesom der er brug for en folkelig bevægelse og nye kulturdannelser, i og omkring vores forbrug og omgang med mad. Disse problemer er monumentale og de kan ikke kun løses ved lov og politiske ændringer - men disse burde understøtte og sikre den frihed, som er nødvendig for at forandringer kan finde sted.

Med hensyn til energiforbrug, true cost og bæredygtighed på lang sigt, er der ikke rigtig nogen sammenligning mellem de to former for landbrug. Uanset hvad, er det fra vores perspektiv svært at se hvordan man kan argumentere imod, at, i hvert fald mindre landmænd kan udvikle og sælge deres egne frø og dermed deltage, på dybere konceptuelle niveauer, i udviklingen af landbruget generelt. Sådan som det er sat op i dag, understøttes dette arbejde ikke reelt, men besværliggøres modsat en del. For os at se er det især ærgerligt fordi der er mange mennesker i Danmark som godt vil deltage, som har evner eller er villige til at lære.

---

⁵⁴ http://unctad.org/en/publicationslibrary/ditcted2012d3_en.pdf, p. 50

6) Folkelig deltagelse og Participatory Plant Breeding: *Om retten til og behovet for, at folkelige foreninger deltager i arbejdet med omstillinger af fødevarerproduktionen. Hvad dette bredere kunne indebære og hvad en lov i den forbindelse skulle understøtte.*

Det ser for os ud til, at der fortsat er brug for at lave traditionel forædling. Derfor er der også brug for et bevaringsarbejde, da forædling sker på baggrund af bevarede sorter. Der er således også brug for, at landmænd kan have adgang til at sælge og bytte deres frø.

Det er i vores interesse at sikre dette, fordi vi som forbrugere er interesserede i at have et udvalg at vælge imellem. Men det er også i vores interesse fordi vores sigte ikke kun er forbrug, men også mere generelt sigter mod at medvirke til de omlægninger af landbruget som der er brug for. Vi har forsøgt at iscenesætte vores tilgang som relevant og således iscenesætte de landmænd vi handler hos som relevante at tage hensyn til i den givne lovgivning. I den forbindelse tror vi det er centralt at pege på, at muligheder for variation i såsæd og større mulighed for adgang og åbenhed vil gavne det overordnede projekt med at skabe et bæredygtigt landbrug. Det er for os en central pointe, at der findes en stor interesse ude i det ganske land (samt i resten af europa) for gamle sorter, at der findes et marked for dem og avlere der har lyst til at bruge dem.

De konkrete forslag retter sig mod:

1. I artikel 47 er det muligt at tage hensyn til sikkerhedsmæssige og sundhedsmæssige problemstillinger. For os, at se giver klimaproblematikken, som ikke længere betvivles rig mulighed og måske ligefrem en forpligtigelse til, at underbygge arbejde som det KBHFF laver.
2. Hvis det ikke er realistisk, at se bort fra EU direktiver på så fundamentalt plan, så har vi forsøgt at pege på steder og dele af direktiverne som kan fortolkes således, at mulighederne bliver bredere. Det er en lappeløsning. Det drejer sig om forsøgsordninger, om udvidelse af hvad der opfattes som værende kommercielt og fastsættelse af bagatelgrænser samt nedsættelse af registreringsafgiften.

Sidst men ikke mindst. Med hensyn til både bevaring og den videre forædling er det en fordel, at der er flere der gør det, end der er nu. Der er brug for rigtig mange. Det fremfører vi ikke kun fordi vi er interesseret i de små landmænd, men også fordi det er et argument for at gøre registrering frivillig for mindre landmænd, sådan, at denne udvikling kan komme i gang. I forhold til dette kan det være relevant at pege på, at der i højere grad vil være et sammenfald mellem planteforædlere og avlere. Dette er godt, i denne forbindelse, fordi der ikke kun er brug for bevaring, men videreudvikling og forædling således, at frø tilpasses de givne betingelser.

- I KBHFF's regi er vi, forfatterne til dette høringsvar, ret interesseret i at involvere medlemmer direkte i forædlingsarbejde i Participatory Plant Breeding-projekter. Så på sigt kommer vi (KBHFF) forhåbentligt også til at få nogle interesser indenfor dette felt.

7) Monopolisering og understøttelse af monopolisering gennem dansk lovgivning:

Monopoldannelser som et stort problem for åbne markeder. Den danske bekendtgørelse, som den er sat op i dag, understøtter centreringer af ejerskab over plantegenetisk egenskaber og produktion af såsæd. I den forbindelse argumenteres der for, at åbenhed, gennemsigtighed og lige adgang er vitalt og at folkelige bevægelser som f.eks. KBHFF er centrale spillere.

I dette høringssvar har vi i høj grad været fokuseret på biodiversitet og agrobiodiversitet. Det har vi fordi den underliggende begrundelse for en omlægning til økologisk landbrug er nedsættelse af presset på biodiversiteten. Dette blandt andet gennem nedsættelse af brugen af kunstgødning samt sprøjtegifte. I forhold til sådanne nedsættelser er sikrelsen af agrobiodiversitet vigtig, fordi landbrugets planter så ville kunne tilpasses nye forhold.

Bevaringen af det gamle genetiske plantemateriale og de egenskaber der findes deri, er vigtige i forhold til fortsat at kunne udvikle relevante former for resistens og fremavle og tilpasse sorter til klimaforandringer - sorter som ikke forudsætter brug af sprøjtegifte og kunstvanding.

Igennem vores research, som vi har lavet for at skrive dette høringssvar, er vi et par gange stødt på den problemstilling, at frømarkedet både formelt og i praksis er centreret på meget få hænder. I UNCTAD's (United Nations on Trade and Development) trade and environment review fra 2013, står der "Agribusinesses spend billions of dollars lobbying public agencies and officials, in both national and international policy-making arenas, and have, in many instances, influenced policy decisions to their benefit"⁵⁵. Artiklen hvor dette citat stammer fra giver en god oversigt af emnet. "Democratizing Control of Agriculture to meet the Needs of the Twenty-first Century", af Marcia Ishii-Eiteman. Artiklen og meget af det der er skrevet om disse emner, relaterer sig til udviklingslande. Men problemstillingen gør sig også gældende i Europa og påvirker alle aktører, ikke kun de små. ETC group⁵⁶ har en del data om det og oversigtsartiklen, the Big Six⁵⁷, giver en opsummering over flere af deres rapporter.

Monopoldannelser er aldrig godt for et frit marked og uanset hvad, er det ikke betryggende hvis profit er en af de grundlæggende drivkræfter i formningen af vores landbrugspolitik.

Vi har ikke kunnet finde nogle specifikke oversigter over hvem der ejer frøproduktionen i Danmark (og vi har virkelig ledt). Men det forholder sig på samme måde i Danmark, meget få virksomheder ejer reelt frøproduktionen (se fx Anders Borgen)⁵⁸ og landbrugsorganisationerne fra det konventionelle landbrug yder en stor indflydelse.

Der er mange grunde til disse monopoldannelser. Men det ville være forkert ikke, at nævne IP (intellektuelle rettigheder), der har gjort sit indtog i landbruget (se fx Anders Borgen s.10)⁵⁹. Vi behøver dog ikke tage stilling til den udvikling her, for at påpege, at sådan som den danske lovgivning er sat op understøtter den en sådan monopolisering.

Når man læser Nagoya-protokollen, eller ITPGRFA kan man godt få den tanke, at de to internationale aftaler er henvendt til fattigere regioner end vores. Bevaringen af plantegenetisk materiale er vigtigt for de fattige regioner, fordi det forudses, at de ikke har adgang til laboratorier hvor forædling eller genetisk manipulering kan foregå. I Danmark har vi disse laboratorier og måske er det den vej, det tænkes, at vi overordnet set skal. Både når det gælder den fortsatte udvikling af resistens overfor sygdomme, nedsættelsen af behov for sprøjtning og tilpasningen til nye klimatiske forhold.

⁵⁵ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2012d3_en.pdf s.64

⁵⁶ <http://www.etcgroup.org/>

⁵⁷ http://www.seedsavers.org/site/pdf/HeritageFarmCompanion_BigSix.pdf

⁵⁸ <http://www.agrologica.dk/publikationer/sortsudvikling.pdf> - s.10

⁵⁹ For en god gennemgang af IP se s.11-14 i "The Future Control of Food", redigeret af Geoff Tansey and Tasmin Rajotte, udgivet 2008 af Earthscan

For os at se skal og kan de forskellige tilgang der deltager i omlægningerne understøtte hinanden:

1. Store mere eller mindre industrielle brug
2. Økologiske landbrug
3. Mere eksperimentelle landbrug der arbejder med helhedsløsninger
4. Foreninger og lignende af folkelig art (hvilket forhåbentligt også inkluderer staten) der arbejder med omlægninger.

Hvis sådanne samarbejder skal kunne foregå og eksistere skal de baseres på åbenhed. En sådan åbenhed og gennemsigtighed ændrer dog ikke på, at der overordnet set er brug for, at landbruget skal bruge flere sorter end det gør nu. At der er brug for en variation i udbuddet af sorter og en større frisættelse på området. Samarbejde kræver altså her en forandringsvilje. Men samarbejde er der brug for, for fremtidens udfordringer er komplicerede. Som det er nu, understøttes denne udvikling ikke, og et samarbejde, hvis et sådant kunne sættes op forhindres.

Monopoler står i modsætning til det frie marked. Love der promoverer og understøtter monopoldannelser gør det også. Der har længe været en opmærksomhed på disse forhold i internationale aftaler- jf. Nagoya-protokollen der direkte handler om en fair og lige deling af genetisk materiale, viden derom og teknisk udvikling inden for feltet. Det står i den forbindelse i modsætning til samfundets behov og mål, dels hvis store dele af det genetiske materiale der bruges, ejes af enkelte store udøvere, og dels hvis forskning der udføres bliver patenteret eller underlagt andre copyrights. Ingen af disse problemstillinger er simple og løsningerne derpå er det heller ikke.

Det vi finder det nødvendigt at påpege er, at understøttelse af små landbrug og små forældre og frøproducenter og muligheden for et varieret udbud er nødvendigt for, at der kan være et frit marked. KBHFF og mere generelt en model, som den fødevarerfællesskaber benytter sig af, understøtter et egentligt frit marked. Den direkte knytning mellem forbruger og avler, samt understøttelsen af mange mindre landmænd giver:

- dels mulighed for en direkte interaktion mellem avler og forbruger, således, at det er muligt, at etablere seriøse udvekslinger af behov og ønsker.
- dels et større udbud af avlere, sorter, metoder og lignende som giver forbrugerne noget at vælge imellem, samt mulighed for at vælge imellem hvilke former for landbrug de vil understøtte.

For os er det vigtigt, at understrege, at dette ikke er en del af et ideologisk argument. For det første fordi vores demokratiske model er flad og vi rummer stor ideologisk variation. Men også fordi den model vi benytter underbygger et frit marked og ikke står i modsætning til det. I mange tilfælde, tror vi:

- at et egentligt frit marked, et marked der formåede at fokusere på variation i udbudet, ville kunne løse mange af de problemer der i dag eksisterer. Ikke mindst hvis en sådan model blev koblet med et klart, kvantitativt formuleret mål for hvilken variation det var nødvendig
- at landbruget kunne bidrage med både sorter og metoder, sådan at det kunne understøtte en genetablering af et acceptabelt niveau af biodiversitet i Danmark. Et sådant mål ville også kunne spille en rolle i forhold til promoveringen af en fri forskning om, hvordan dette opnås, sådan at vi som forbrugere ville være i stand til med vores handlinger og valg af indkøbssteder, at foretage informerede valg med hensyn til hvilke metoder og sorter vi ville understøtte, for dermed, at kunne understøtte biodiversiteten.

Problemet er i dag, at et helt erhverv, der de facto monopoliserer et af de essentielle områder for vores civilisation, understøttes aktivt. Det frie marked betragtes traditionelt som meget effektivt i

forhold til allokering af ressourcer. For os at se er det ikke en god ide, at varetagelsen af vores frø ligger i så få hænder som de gør. Det er hverken nødvendigt, eller en god ide. Ligeså er det ikke en god ide, at varetagelsen af udviklingen af gener varetages af virksomheder, i så høj grad uden om befolkninger og regeringer.